

прочелје

Светислав Басара

УСПОН И ПАД ПАРКИНСОНОВЕ БОЛЕСТИ

Монолог Ф. М. Достоевског

Иако сам уместо 1881, како се обично наводи, умро 1882, нисам живео ни секунд дуже него што јесам. Неспоразум је настао због кобних тринаест дана разлике између грегоријанског и у тадашњој Русији важећег јулијанског календара. Свеједно. Мртви писци не би требало да се појављују у јавности. Али преко неких ствари не могу да прегњем. Преко отровних брошурица, на пример, у којима Демјан Лаврентјевич Паркинсон износи гомилу прљавих лажи. Јесте, био сам коцкар, то не спорим. Али тврдити да сам финансијски упропастио његовог оца, да сам га отерао у прогонство у Сибир; да је Лаврентиј Паркинсон због мојих дугова продавао туђа имања, плод је болесног ума. Као и лаж да сам био заговорник замене грегоријанског календара јулијанским. Или, пак, најбесмисленије од свега, да су моји романи утрли пут Октобарској револуцији.

Ствари стоје сасвим другачије.

Није било љућег противника преласка на грегоријански календар од мене. Још у време када су слободни мислиоци, робови најстрашних заблуда, захтевали да се, модернизације ради, царски календар усклади са европским календаром, отворено сам подржао Цркву у њеном отпору том лакомисленом поигравању са временом, тој ђаволској

журби да се превремено закорачи у будућност. Као што се разликују геоморфологија и клима појединих земаља, тако се разликују и њихова времена. Време у Русији није исто што и време у Немачкој. Тринаест дана разлике између времена Европе и времена Русије, дуго је спречавао продор негативних утицаја: атеизма, грамзивости, предузимљивости, моде и нарочито корена свих зала – среброљубља – против којег сам се борио траћећи на коцку своју зараду до последње рубље. И био сам у праву што сам упркос подсмесима социјалиста подржавао Цркву. Истина је да ће Русија прећи на грегоријански календар тек после револуције. Али то само доказује моју тезу. Јер лакомислене промене у мерењу времена не производе последице у будућности већ у прошлости. Тога је свестан чак и понеки протестант. Чак се и филозоф – атеиста Ниче у једном периоду свог живота кретао тако што је правио четири корака напред, па три назад; па поново четири напред и три назад, не би ли неутралисао неприродну убрзаност средњоевропског времена, која је процес његовог мишљења доводила до усијања. Али тиме је на себе навукао омразу и проклетство. Умреће, како се показало, у потпуном растројству, од болести непознате медицини, можда чак од оне од које болује и сикофант Паркинсон.

Ти Паркинسونи уопште нису Руси. Иако јесу нека врста племића, њихов родослов не сеже даље од неког Семјуела Лонгфеловича Паркинсона, Шкотланђанина, можда Ирца, војног ранара заробљеног на неком бојишту и доведеног у Санкт Петербург где се прославио мелемима против полних болештина. Прича се да је од капавца излечио и Самодршца, Питера Командора лично, који га је у знак захвалности наградио кесом златника, поседом у далекој Губернији и племићком титулом. Сви каснији Паркинسونи до честитог али неспособног Лаврентија Акакјевича, фантаста и сањалице, који у суштини није био ништа, били су лекари. А његов син, Демјан, отишао је корак даље и из еснафа лекара пребегао у еснаф болесника. Ако бисмо, међутим, зашли дубље у прошлост његових предака, не би ме изненадило да се испостави да се корени генеалошког стабла Паркинсонових налазе дубоко у плодном тлу моје имагинације. У предепилептичним сањаријама којима сам се одавао у часовима беспарице. У мојим белешкама и скицама за фантастичне ненаписане романе. Не би било први пут да визионар нестане, ископни, а да се његове визије солидификују и пробију на површину емпирије. Било како било, тачно је да сам свраћао у тај летњиковац. Многи су тамо свраћали. Али да сам позајмљивао новац од Лаврентија Акакјевича – то није тачно. Осим можда неколико пута по неколико рубаља. Можда бих био позајмљивао и више, али Паркинсон беше пуки сиромаш. Опскурни алхемичар Калакуров беше наговорио лаковерног Лаврентија Акакјевича да алхемијским поступ-

ком умноже оно мало преосталог породичног злата. Нешто су забрљали и злато се претворило у калај. Уопште узев, све што је Паркинсон радио у симболичком смислу се може описати као трансмутација злата у калај. Није искључено ни да је лекарска вештина Паркинсонових била заснована на личном искуству, на сифилису Семјуела Лонгфеловича, који се, у све тежој форми, преносио са генерације на генерацију, да би болест достигла врхунац у личности Демјана Лаврентјевича, у неку руку *инкарнацији* сифилиса, где више немамо посла са човеком који има болест, већ са болешћу која је постала човек.

Ја сам по природи наклоњен болеснима, беднима и пониженима. У православној традицији болест се цени као важна етапа на путу спасења. Откуда онда мој презир према Демјану Лаврентјевичу, најбољенијем од свих људи које сам упознао? Можда због тога што код њега болест уместо скрушености и покајања изазива охолост и самоувереност. Што он уопште није ни помишљао да се излечи већ, ако је могуће, да зарази и друге.

Моја епилепсија, уосталом, много дугује Демјану Паркинсону. Пре него што сам почео свраћати у проклети летњиковац, кога сам вероватно сам конципирао, напади су били веома ретки. Пре су то биле благе несвестице, пролазни губици равнотеже, сасвим подношљиве мучнине и вртоглавице. Али после се све погоршало. Наивни ће рећи да се током времена болест погоршава по природи ствари, али ја бих радије, иако немам доказа, погоршања приписао магијском деловању Демјана Лаврентјевича. Узмимо пример његових родитеља. Мајка му умире на порођају. Од сепсе, кажу. Склонији сам, међутим, да посумњам да се ту ради о убиству. За њега је покојна Јевдокија Фјодоровна била само нека врста инкубатора, ларва, логистика за интраутеринско преживљавање, коју одбацује као сувишну истога тренутка када се роди. Отац, Лаврентиј, човек који никада пре тога није попио ни кап алкохола, непун сат по његовом рођењу почиње да пије као кочијаш.

Нису ту чиста посла.

Демјан, међутим, узрок самоубилачких опција свога оца приписује мојој злоби; мом одбијању да Лаврентију Акакјевичу посветим неколико редака у некој прози. Што је тачно. Али ја никада ником ни сам посветио ни ретка. Из чисто практичних разлога. Да сам повлађивао славољубивости познаника, моја сабрана дела би била најобичнији попис становништва, нека врста московског и санктпетербуршког Телефонског именика пре појаве телефоније. Има ту још нешто. У реалистичким романима личности морају да буду фиктивне. Зато сам и

смишљао најневероватнија презимена како бих избегао могућност да неки јунак добије двојника изван корица књиге. Узалуд! Показало се да сва та презимена постоје уредно заведена у матичним књигама. Да, сва до једног. Укључујући два Мармеладова и чак три Смердјакова. Није то крај Демјановим инсинуацијама. Шири Паркинсон гласине да је Лаврентиј Акакјевич, у очајничкој жељи да ми се наметне као књижевни лик, отишао у Москву и убио некакву бабу, а да сам ја, прочитавши вест у новинама, одмах сео да пишем *Злочин и казну*. Саркастично каже: Походила га муза. Има ли краја нискостима?

Не знам да ли је Лаврентиј Акакјевич доиста убио неку бабу. Сумњам да и он зна. Могуће је. Људи наливени вотком са високим процентом метил-алкохола спремни су и на горе ствари. Све и да јесте, то не доказује ништа. Нема дана а да нека баба не буде убијена. Али за потребе *Злочина и казне* ја сам сâм, у литерарном смислу наравно, убио своју бабу. Заплета ради. Јер сваки пажљивији читалац зна да мене не интересује злочин већ казна. Агонија гриже свести. Олакшање покајања. Спремност на трпљење. Сасвим је друга ствар што је, прочитавши роман, студент који се, гле случаја, доиста презивао Расколњиков доиста убио једну бабу, а то касније било објављено у штампани. То је, међутим, нешто друго. То је утицај литературе на стварност. Колико се само младића убило након Гетеовог *Верџера*. У амбивалентном односу литературе и стварности, утицаји не теку, како то површни реалисти сматрају, у правцу реалност – литература, већ, обрнуто, литература – стварност. У шта ће се мајчица Русија убрзо уверити када *Манифест њихове комунистичке партије* постане друштвено уређење. Да ли је то разлог да се одрекнемо литературе и потонемо у дубине варварства? Нипошто. Нема случајности. Закон вероватноће, који све више истискује Царске и Божије законе, најобичнија је шарена лажа. Пише тамо: вероватноћа да неко буде убијен ударом грома износи тричавих 0,00007 посто. А ја кажем: има људи који ће погинути од грома са вероватноћом од 100%. За њих нема другог начина да напусте овај свет. Све што нам се догађа, потпуно је извесно и сигурно. Осећање несигурности потиче из неспремности да понесемо свој крст, да проживимо свој живот, непрестано чинећи покушаје да будемо неко други.

Ту је смушени Паркинсон донекле у праву. Чак и лажови његовог формата понекад напишу нешто истинито. Мада и у таквим приликама препоручујем крајњи опрез. Не може се другачије са човеком који тврди да је висок два метра и пет сантиметара иако није, ако добро памтим, био виши од метар и по. Не помаже ту вађење на непрецизност прерачунавања мерних јединица приликом замене старих мера

метричким системом. Ето још једне новотарије која скупа са избацивањем неких слова (кажу сувишних, а ја кажем да их у свакој азбуци премало има) и преласком на грегоријански календар претвара Русију у колонију Ватикана. Оставимо за тренутак по страни духовну димензију проблема и окренимо се вазда очигледнијој емпирији. Због алкавог прерачунавања државне територије са квадратних врста у квадратне километре, као и обично на нашу штету, Русија је изгубила 125.000 квадратних километара најплоднијег земљишта које је, такође захваљујући сумњивим калкулацијама, припало Монголији и Кини.

За сада више ништа немам да кажем. Нисам сигуран да сам и ово изговорио? Више ништа није извесно. Заћутаћу. Отићи да прошетам неким од мојих описа московских улица по којима лутају сумњиве сподобе и над којима увек провејава новембарски снег.